

POTENȚIALUL CERBILOR DIN PĂDURILE FONDULUI BISERICESC DIN BUCOVINA

de Prof. Dr. EUGEN BOTEZAT

Starea actuală privind vânatul mare și în deosebi cerbii din pădurile Fondului Bisericesc din Bucovina este în genere inferioară, încât s'a produs credința, că această inferioritate ar fi un fapt din fire, prin care cerbii din acea regiune, a Bucovinei, nu reprezintă decât o calitate redusă a coarnelor, pentru vânători trofee fiind de cel mai mare interes. Această credință se bazează de fapt pe cunoștințe pozitive în ce privește trofee de la cerbii vânați în pădurile Fondului, care păduri reprezintă majoritatea fețelor împădurite din Bucovina și în tot cazul cele mai valoroase. Dar aceste cunoștințe nu se referă decât la foarte puține cazuri remarcabile. Așa este de prezent cunoscut, că, în afară de trofeul Bittner (arătat în fotografie în «Carpații» 1933, Nr. 11 și 12, având 18 raze, cu indicațiunile 12,3 Kg. lung. med. = 112 cm, rozeta = 27 cm, lărg. = 122 cm, lățimea lopeț coroa. 48 cm. lung. raz. ocul. = 53 cm, vânat în Poiana Ițcani 1908) și încă unul sau altul cu călități capitale sau excepționale, nimeni nu știe să arate date, care ar dovedi chiar contrariul, anume, că Bucovina și mai ales Fondul Bisericesc au produs și pot să producă trofee — nu numai de cerbi — la înălțimea pretențiunilor chiar celor răsfățate. Dacă astăzi lucrurile stau totuși altfel, pentru aceasta nu sunt vinovați nici silvicii și nici vânătorii, ci o serie de întâmplări dezastruoase.

Ca unul, care am avut încă din copilărie un deosebit interes pentru natură și vânătoare și cum vânătoarea în Bucovina a fost legal reglementată prin permisul de a purta pușca, iar din 1886 prin permisul de vânătoare până atunci liberă, am început chiar cu vreo 8 ani, în măsură corespunzătoare, această pasiune, deci având astăzi peste 60 de ani de preocupare vânătoarească și aproape 50 de ani de activitate științifică cu cercetări originale.

Din contactul cu acele cercuri, fie chiar numai prin lungimea timpului, am imaginat oarecari experiențe și cunoștințe, dacă și

nu multe și temeinice, totuși poate oarecum mai largi decât au fost în măsură să le obție unii și alții dintre vânătorii mai tineri.

Aceste câteva cunoștințe tot îmi pot servi, de a-mi da seama pe de o parte despre insuficiența stării vânatului, iar pe de altă parte spre a putea vedea totuși perspective frumoase cu privire la dezvoltarea vânatului și în prima linie a cerbilor cu trofeele lor pe viitor. Aceasta mă însuflețește cu atât mai mult întrucât exercitarea vânătoarei preocupă actualmente atât persoanele autorizate conducătoare cât și cele în subordine, cu toate pătrunse de directivele reglementării în vederea dezvoltării vânătoarești.

Persoanele active de prezent în administrația Fondului au luat în primire o moștenire cel puțin în ce privește vânatul și vânătoarea, cu o situațiune cât se poate de degradată, dusă la gradul maximal prin evenimentele războiului trecut. În decursul lui a trecut valul frontului cel puțin de 4 ori în linie neîntrepută peste tot cuprinsul Bucovinei, iar în regiunile celui mai bun vânat au stat cu lunile tunurile, cu tranșeele și toată mizeria deslănțuită în consecință — despre evenimentele în vederea invaziunii ruse, pornite din 1939 nici nu mai amintim —. În afară de aceasta trebuie să nu trecem cu vederea, că războiul cel mare a găsit vânătoarea din Fondul Bisericesc, mai ales cu privire la calitatea vânatului, dar și în ce privește cantitatea lui, în o stare deplorabilă mulțumită urmărilor după măsurile luate în vederea «refacerii pădurilor păgubite de vânatul suprapopulat». Această «păgubire» se datorește *culturii* vânatului, care nu era decât o *simplă crescătorie* aplicată de către arendașii vânătorilor în conformitate cu vederile vânătoarești din acele timpuri. Acele arendări au avut drept urmare, ceea ce trebuie de remarcat, cu recunoștință, înainte de toate introducerea și popularizarea disciplinei vânătoarești cu repercursiuni asupra întregii țări a Bucovinei. În acea disciplină se cuprinde administrarea vânătoarească, cu măsurile de pază, ocrotire și poliția vânatului, dar și cu combaterea răpitoarelor «prin toate mijloacele», la care se adaugă și măsurile prin «legile țării», ale premiilor, d. e. pentru urs, măsuri, cărora li se datorește în mare parte dispariția și a acestui vânat. În acea direcție au ajuns la o anumită reputațiune unii vânători țărani, în înțelelesul adevărat niște braconieri, între care cu deosebire Știrbu, din munții românești (Dornei) și mai ales Cozma

Zaiet din cei huțânești (Sărata), la obârșiile Ceremușului alb. Ultimului i se atribuiău 73 urși «vânați» pentru care faptă merituosă, în afară de încasările premiilor, după ce și-a pierdut averea la Jidani ca și alți conaționali de ai lui, a fost instituit în serviciul Fondului ca paznic al haitului din Sărata din recunoștință și drept recompensă pentzu blănurile furnizate consilierilor silvici de pe atunci din serviciul Fondului, prefecților, etc. De fapt el însuși a vânat ceva peste 60 urși, iar restul a fost vânat de alți camarazi, precum mi-au mărturisit atât el însuși cât și unul dintre camarazii lui, cu care deasemenea am avut conversațiuni destul de îndelungate și intime. Ei nici nu aveau conștiința, că ar fi comis ceva incompatibil, afirmând și mărturisind cu toată curățenia naivității, că marea majoritate de urși nici nu a fost vânată de ei în Bucovina, ci pe teritoriul Galiciei de atunci, unde ținea vânătoreea cu arendă arhiducele Leopold Salvator, terenul dintre Ceremușul alb și negru, dela care din anul 1910 înainte aveam în baza lucrărilor publicate invitarea documentată în scris la vânătoree de cocoși de munte ș. a. Dar cei mai mulți urși au fost braconăți din terenul transilvănean, mai ales din regiunea muntelui Bălăsina. Dela acei vânători țărani am aflat și eu pe unde sunt trecătorile de urs și îndeosebi o trecătoare forțată, pe lângă care tot cu ajutorul lui Cozma Zaiet a împușcat arhiducele Leopold Salvator urși în Bucovina pe Dealul Negru (Ciornei Dil), trecătoare, peste care trece printre un șir de stânci colțuroase cărarea de serviciu orizontală pe deasupra părăului Părcalab. Faptul, că mentalitatea vânătorească era pe atunci în administrația Fondului așa cum reese din cele arătate, se evidențiază poate cel mai bine prin prezentarea lui Știrbu și a lui Cozma Zaiet ca obiecte de expoziție în casele țărănești aranjate la expoziția internațională vânătorească din Viena 1910, obiecte de expoziție în virtutea de *vânători de urși*. Despre autenticitatea celor arătate la urs m'am putut incredița la fața locului cu ocaziunea vânătoreilor la cocoși de mesteacăn pe terenul arhiducelui unde aveam pe muntele Groapa și la obârșia pârăului Hnitesa, de lângă stânca Cumanului, Ștevioara etc., în preajma muntelui Bălăcină o colibă bună, de petreceam în acele locuri câte cel puțin o săptămână foarte romantică, de dincoace de terenul dela Făina din Maramureș.

Dar să ne întoarcem la cerbi. Este de remarcat, că în afară de trofeul Bittner chiar eu personal am văzut sau am auzit despre

o serie de coarne capitale foarte apreciable, dacă nu chiar excepționale. Ca student am văzut la familia Baloșescul, din Banila, coarne cu coroanele asemănătoare cu ale celui cu 66 din Moritzburg. Așa am văzut și pe părete la administratorul Bazant din Marginea (Sucevița) coarne regresive cu 6 și altele cu 8 raze de mărime și grosime uimitoare — șefii ocoalelor erau la arendașii respectivelor ocoale drept conducători de vânatoare cu dreptul de a putea vâna un oarecare număr de cerbi după plecarea lor dela vânătoreea la muget sau chiar și în timpul prezenței lor, însă în alt canton, iar arendașii chiaburi nu vânau decât «reglementar» cerbi cu multe raze (dela 12 în sus; așa era moda). În colecțiunea Direcției Fondului figurau coarne cu 18 raze de mărime și grosime foarte respectabilă. Conte Erbach a vânat la Putna un cerb cu 20 raze capital (fotografia am văzut-o la măiestrul lui de vânătoare Weber în Putna 1902). El însuși avea pe părete coarne cu 14 raze foarte largi, groase, mari, foarte mărgelate și întunecate, cu coroane frumoase. În pădurea din Putna am văzut în două rânduri câte un cerb cu câte 14 raze pe coarnele extraordinar de mari, largi și cu coroanele lopătoase. Chiar după război a fost braconat un cerb aflat în pădure fără cap; coarnele au ajuns la fabricantul steclar Fischer și au fost expuse în Cernăuți în vitrina fabricei. Ele aveau înfașșurarea și aproape și dimensiunile trofeului Killinger (publicat în »Carpații» 1941). La un preot din Straja erau coarne cu 18 raze de dimensiuni extraordinare, provenite evident din Putna, de unde dispăruse un cerb capital extraordinar urmărit de mine, având și urmele și vocea excepțional de puternice. El a fost evident braconat din centrul de acțiune Măgura Vacii, unde se instalase la poiană «*gospodari*» din Straja, cu vitele. Înainte de războiul mondial era în Rădăuți un croitor Pscheit. La acela erau de văzut coarne de cerb. O pereche cu 26 raze avea dimensiunile extraordinare și se bucurau de admirațiunea amatorilor. În colecțiunea contelui Vasilco erau exemplare demne de remarcat. Familia Radu Grigorcea păstra trofee extraordinare (comp. articolul din Rev. Vânător. 1939). Învățătorul Crăciun din Ciocănești a vânat un cerb cu coarne de 18 raze foarte apreciate și discutate. Adm. silv. din Cârlibaba W. Eras, avea coarne cu 18 raze din acea regiune foarte frumoase. Cons. insp. Böhm. un pasionat vânător (chemat măiestru de vânătoare împet. Gmunden), avea mai multe trofee din reg. Argel, Boul,

foarte apreciable. În colecțiunea mea am avut coarne picate de dimensiuni capitale (16 și 10 cu cor.) precum și un corn (18) din Storojineț din pădurile Flondor și unul din Frumosul cu cor. lăptosă (18—20) de dimensiuni capitale. În colecțiunea cons. silv. Eckel am văzut unele exemplare de toată frumusețea. Cons. silv. Jirku avea din Moldovița coarne (18) peste dimensiunile obicinuite. Unele coarne subfosile arată calitatea capitală. Profesorul Kargl, fiul fost. cons. insp. silv. dela Fondul Bisericesc, un pasionat vânător, avea deasemenea coarne peste capitale ca și tatăl său. Conteul Sylva-Taronka amintește în cartea sa «Glückliche Tage» cerbii din Bucovina (Marginea și Solca) și remarcă coarnele lor capitale, mai ales un cerb extraordinar, adăugând totodată și decadența vizibilă, din care evident a profitat, întrucât mai târziu a scris «Kein Heger kein Jäger» ceea ce înseamnă *cultivarea*, îndrumând «selecțiunea cu pușca», spre deosebire de *cultură* (crescătorie numerică). Așa au gospodărit prin 30 ani (de pe la 1870 la începutul secolului actual) protejării soartei și ai autorităților superioare dela Viena, de au adus un bine țării prin disciplina vânătoarească, dar în același timp și răul produs prin degradarea calitativă și sporirea numerică a efectivelor de cerbi din Fondul Bisericesc, de se poate crede astăzi, că Bucovina nici nu ar putea produce ceva superior. Este lucru dela sine înțeles, că acel exemplar model dat de baronii, conții și principii arendași ai ocoalelor Fondului, a fost introdus și urmat de către boierii proprietari de latifundii păduroase. În cadrul acelor arende erau cuprinse pădurile din poalele Carpaților bucovineni, Dragoș (lângă Moldovița), Vama cu Frumosul, Homorul, Ilișești, Solca, Marginea (Sucevița), Codrul Voievodesei, Putna și Brodina. Se vânau cerbii d. p. arendașilor numai la muget și se vânau mulți. Așa d. e. la Putna (aproape 11.000 ha) până la 20, excepțional 25 cerbi. Cam tot așa erau efectivele celelalte — la Sucevița în Valea Șoarecului era la casa forestieră ridicată o spânzurătoare făcută din 2 stâlpi pentru tratarea cerbilor vânați, prin care se accelera lucrul. Dar și cantitățile de vânat erau remarcabile, d. e. la Putna era evaluat în 1902 efectivul de cerbi la 3.000 de piese, ceea ce înseamnă aproape 30 la 100 ha, când socotim pentru Carpați 2—3 și până la 4 piese bine suportabile la 100 ha. Marginile pădurilor de pe lângă tăieturile mai proaspete erau pe lângă trecătorile principale călcate până la solul gol, de arătau așa ca solul

din un ocol de vite. In locurile însorite se adunau cirezi de 20-30-40-60 bucăți. Numerele le-am stabilit prin numărarea proprie făcută la fața locului unde iarna pe fața albă numărarea se putea face relativ destul de ușor în tăieturile de lângă codrul secular. Așa dar putem socoti cu oarecare aproximațiune, după indicatorul din Putna, cea mai accesibilă, având gara în localitate, că în cele 9—10 arendări (Valea Dragoșă d. e., cam 1.500 ha, era o singură arendare), se vânau, dacă scădem numărul în medie numai la câte 10 cerbi pe fața de arendă, = 100 cerbi pe an și deci în 30 de ani 3.000 de cerbi cu coarneau cel puțin aproape capitale și cu numărul razelor de cel puțin 12, căci sub acel număr nu era considerată vânarea fermă. Dacă scontăm capitalii la 1—2 0/0, urmează în cei 30 ani cel puțin 30—60 coarne capitale, dintre care un oarecare procent, să zicem 10 0/0, trebuiesc considerate excepționale, reprezentând cel puțin 3—6 de aceștia. Toate aceste trofee eșiau din țară, fără nici cel mai mic răsunset, adică așa, ca și când nici nu ar fi existat. La acest număr este a se adăuga o cantitate de coarne capitale braconate, afirmare întemeiată pe faptele arătate sus, d. e. cu croitorul Pscheit, Fischer, parohul ș. a. Braconajul se făcea pentru afaceri cu coarneau, care imediat erau transportate la oraș în căruță cu fân și cu alte produse agricole. In Rădăuți și celelalte orașe erau cunoscuți samșarii respectivi, cum era acel croitor Pscheit, dar mai ales ciata de Jidani samșarii cu legăturile lor bine cunoscute, de ajungeau coarneau la destinație sau la vânzare pentru amatori sau pe la prefectii județelor etc. Dar nu numai la poalele Carpaților se petreceau de aceste, ci și în orașele din fundul munților. Așa am avut ocaziunea să văd, sub pretextul de a dori să cumpăr, coarne mari și foarte robuste, corespunzătoare cu caracterul mai mult sau mai puțin general al coarnelor dela cerbii din regiunea centrală a Carpaților, la Dorna Candrenilor (1913) unde am petrecut de repetate ori cât mai lung timp cu ocaziunea cursurilor de vară pentru învățătorii români ținute în vacanță până la izbucnirea războiului. Profesorul Kargl (necomunicativ) vâna înainte de războiul mondial mai ales în Pârâul Homorului la Poiana Șuvarului cu reputațiunea de cerbi capitali, în apropierea hotarului cu Transilvania, regiunea din Valea Bistriței, de unde a recoltat Radu Grigorcea trofeele capitale descrise în Rev. Vîn. 1939. Dacă mai recurgem la oarecare date din literatura vânătoarească germană,

va fi de ajuns a se indica manualul lui *Böhmerle*, cu deosebita remarcare a trofeelor din Bucovina, sau studiul lui *A. Rösig* din revista şt. Arch. f. Entwicklungsmech., *Fritz Bley*, «Vom edlen Hirs.h», care cu altă ocaziune trimite salutări «Bucovinei, celei mai frumoase ţări a cerbului» («Grüsse a. d. schönste Hirschland der Welt») ş. a., între care articole din revistele germane «Wild und Hund», «Deutsche Jagd» etc., cu cele mai mari elogii la podoba coarnelor cerbului din Bucovina şi Fondului Bisericesc («in den Wäldern d. gr. or. Religionsfonds»), precum este remarcat cerbul nostru şi în marea monografie »Cerbii din toate ţările» The deer of oll lands) de Lydekker, London 1898, atunci rezultă în total, că *numărul coarnelor capitale inclusiv excepţionale din atât de mica întindere de ţară cum este Bucovina şi cu atât mai mult pădurile Fondului, este relativ foarte mare şi trebuie considerat chiar excepţional de mare.* Această constatare în raport culpărea arătată la început, că cerbii Fondului, resp. ai Bucovinei, ar fi inferiori, poate să pară paradoxală. Dar ea poate fi pusă în paralelă cu efectivele de cerbi chiar din Gurghiu, regiune, despre ale cărei calităţi superioare în producţiunea de vânat capital şi coarne de renume nu există nici o îndoială şi în care de prezent totuşi calităţile superioare par a fi epuizate.

Aşa sunt destule motive de a se trage concluziunile cuvenite din cele aratate în expunerea precedentă, fără şovăirea, că alt ceva este teoria cea mai frumoasă şi altceva practica uneori tristă, ci chiar în deplină conştiinţă a acestei experienţe de altfel bine întemeiate. În acest scop trebuie mai întâi puse faţă în faţă constatările pozitive în parte atinse în această expunere. După căsăpirea vânatului, inclusiv căprioarelor ordonată în 1902 odată cu rezilierea contractelor, încă tot s'au mai găsit reflectanţi la vânatoarea din Fond, d. e. contele Bethusi Hugh la Putna. Dar după un an aceasta a şi renunţat la ea din motivul vânatului degradat. Conteul Sylva Taronka atât de entuziasmat de bonitatea vânatului din pădurile Fondului, a trecut după exploatarea lui dela Marginea la Solca, iar în fine a renunţat cu totul după exploatarea degradatoare. Ca acest arendaş au ţinut şi alţii vânatoarea în arendă cu prelungiri până la 30 ani, până la rezilierea contractelor. Acest fapt indică destul de limpede, că valoarea vânatului, adică a trofeelor, era cel puţin apreciabilă. De altfel ei nu ar fi ţinut în arendă cu mari cheltueli vânatoarea timp atât de îndelungat aşa

erau în Putna d. e. în afară de șeful ocolui silvic ca supraveghetor suprem, întreținuți un maestru de vânatoare, care inspecta zilnic terenul și cel puțin 5 paznici având fiecare o casă cu o tindă și o cameră și plată lunară împreună cu alte beneficii. Mai erau angajați ajutori după trebuință, precum făcea și personalul silvic serviciu de vânatoare în schimbul oarecăror îndemnizațiuni. S'ar putea poate crede, că prin exploatările silvice s'ar fi stricat substratul spațiului vital al cerbilor, așa cum a fost și susținută părerea, că constituțiunea chimică a solului mai mult sau puțin bogată în săruri calcaroase ar influența efectiv bonitatea trofeelor, cu toate că se constată prezența de cerbi excepționali în regiunea trahitică din Calimani ca și cea de șisturi cristaline din Poiana Ițcani sau din Maramureș, Ineu-Pietros-Făina etc., chestiune, asupra căreia nu este nici locul nici momentul de a se putea insista mai de aproape. Dar exploatările silvice prin tăierile pădurilor seculare, care sunt fenomene foarte dureroase pentru vederile turiștilor sau ale păstrătorilor monumentelor naturale, atingând tot așa și sentimentele romantice ale vânătorilor precum chiar ale înșiși silvicilor, nu sunt numai decât tot atât de dureroase și pentru cerbi, căroră le servesc chiar drept față pentru mișcarea liberă și pășcătoare, cerbul fiind animal alergător în fețe deschise, retras la pădure mai mult pentru liniște și refugiu. În tot cazul este foarte simplu de înțeles, că tăieturile cu vegetațiunea lor de trifoi (foarte preferat, ba chiar indispensabil pentru cerbi), iarbă, diferite plante suculente, muri, zmeuriș ș. a. sunt cel puțin mai efective fețe nutritoare pentru cerbi decât pădurile închise, oricât de abundent ar fi subetajul din ele.

Analiza făcută prin cele precedente ne conduce la constatarea, că substratul păduros din Bucovina, deci și al Fondului Bisericesc *îndeplinește condițiunile* pentru dezvoltarea de *cerbi cu trofee capitale și excepționale*, cel puțin tot atât de bine ca și alte regiuni productive de aceste daruri naturale. Ea ne arată mai departe, că efectivele capitale au dispărut, lăsând în loc efective inferioare și chiar nedorite, așa cum le putem constata în prezent (cerbi cu coarnele regresive, mulți țepușari furcari, 6-eri, 8-ari, și mai ales 10-eri adulți, iar coarnele fiind, dacă nu în total, atunci cel puțin în mare parte reduse, arătând colțuri și mușchi în loc de raze laterale ș. a. defecte), fenomene care de fapt sunt în măsură a trezi părerea, ca și când efectivele aceste nu ar fi în stare să producă

coarne mărețe, având coroanele evidente, bine dezvoltate și cu înfurcări și raze în ele.

Cu toate aceste și cu atât mai mult trebuie să nu trecem cu vederea, că prin vânatoarea îndelungată, datând de pe la anii 1870 încoace, s'a făcut de fapt intensivă «selecțiune negativă» prin împușcarea cerbilor cu trofee capitale și păstrarea celor rău dotați, de cari totdeauna au fost, sunt și vor fi în toate efectivele, chiar și în cele mai ideale. În comparație cu societatea omenească sunt oameni rău dotați, apoi majoritatea mediocră, minoritatea celor capabili și starea excepțională a celor ingenioși, corespunzând în în efectivele cerbilor regresivi (șepurașii, furcarii, până la 10-rii permanenți), majoritatea celor cu coroanele nevaloroase, minoritatea celor având coarnele capitale cu coroanele bine dezvoltate și cei extrem de puțini cu calitățile excepționale. La selecționarea negativă au contribuit și braconierii afaceriști cu trofee, apăruți prin demoralizarea generală în toate felurile ei cunoscute.

În definitiv se poate deci constata, că *potențialul cerbilor din pădurile Fondului este bun*, precum este el în genere în Bucovina. Dar prin măsurile de cultură numerică precum și prin decimarea nechibzuită cu urmările ei, mai ales privind braconajul și desinteresul personalului, făcându-se selecțiune negativă, i s'a suprapus calității bune majoritatea constând din cerbi degradați, în deosebi a taurilor cu coarnele submediocre atât în ce privește mărimea lor cât și mulțimea razelor, dar mai ales dezvoltarea defectuoasă a coroanei. În acest fel este evidentă o anumită disproporție dintre corpul masiv al carpatinului normal și coarnele abătute dela normă, ceea ce înseamnă defectuoase. Cazul se prezintă ca și o grădină cu flori înăbușite de buruiene. În cazul de degenerare sau de calitate inferioară naturală a efectivului cerbii noștri ar trebui să se prezinte și cu făptura corpului mizerabilă cum le sunt coarnele. Ne fiind însă cazul, este evident, că starea inferioară se referă numai la coarne. Aceste sunt un caracter sexual secundar, fiind în cea mai pronunțată legătură cu acțiunea hormonală ș. a. a hormonilor sexuali.

Cea mai caracteristică influență hormonală sexuală este scăderea dezvoltării coarnelor la cerbii trecuți peste apogeul vieții, producând fenomenul atât de cunoscut al coarnelor regresive prin bătrânețe. Acest deficit se produce prin reducțiunea influenței hormonilor sexuali testiculari pe calea degenerării senile. Invers,

progresând împreună cu vârsta în ascensiune producțiunea hormonilor testiculari, ei influențează progresiv creșterea coarnelor, prin care ele devin tot mai mari, mai robuste, mai înfurcitate, deci cu mai multe raze și aceasta mai ales la conformarea terminală dela coarne; în coroana lor, care devine tot mai complicată. În linia descendentă, după trecerea culminațiunii vieții, coroana devine tot mai simplă până la dispariție; dezvoltarea coarnelor fiind astfel în regres, coarnele respective sunt regresive.

Așa se prezintă mersul normal. Dar el nu privește toți indivizii în aceeași măsură, ci unii sunt mai bine dotați, alții mai puțin. Intrucât aceste grade de dotare sunt felurite, unii cerbi sunt inferiori, alții mediocri, mai puțin sunt capitali și foarte puțin excepționali în ce privește dezvoltarea caracterelor sexuale secundare, dar mai ales a coarnelor. Deaceia se întâlnesc cerbi d. e. cu corpul capital, cu vocea tare și profundă și cu coarnele regresive, cum sunt (mai rar) cerbii cu vocea mediocră, dar având coarnele puternice etc. Este dela sine înțeles, că seria aceasta este foarte variată. Dar cea mai mare raritate este negreșit situațiunea cerbilor excepționali, dotați în toate direcțiile la înălțime. Este evident fără îndoială, ca la aceștia funcțiunea hormonală este foarte bine pronunțată. Prin influența acestor hormoni se dezvoltă până la măsura maximală organele sexuale secundare, vigoare, vocea și coarnele, dar și caracterele psihice, îndrăzneala, sensurile distinse, cu precauțiunea și alte fenomene sufletești, prin care superioritate individuală este în mare parte învinsă dependența necondiționată dela instinctul social; cerbul respectiv (mai ales unii tauri, dar și una și alta ciută, în deosebi în vârstă progresată) devine solitar și nu suferă nici asocierea unui mai tânăr. De această asociere se folosesc adeseori tauri puternici lăsându-l pe cel asociat mai slab, a se expune la eventualele pericole. Inșoțitorul mai tânăr profită la rândul lui și el de experiența vârstnicului. Solitarii pronunțați, individualități puternice, se țin și umblă numai singuri, bine înțeles în afară de timpul împerecherii. Dar și atunci ei dovedesc tendința lor de izolare, petrecând cârduțul ciutelor până la o răspântie și apoi trecând direct la locul izolat de peste zi sau abătându-se mai întâi la scâldătoare. Aceste sunt fenomene, pe care vânătorii le cunosc foarte bine. Totuși izolarea solitarilor nu este absolută. Ei au în oarecare evidență prezența celorlalți din apropierea locului unde se țin izolați;

numai că par a nu lua notă de ea. Dar dacă prin oarecare împrejurări acei vecini de ciute și cerbi părăsesc locul, atunci și solitarul dispare din locul lui, trecând și el undeva în altă regiune. Aceste schimbări le-am putut urmări chiar în pădurile Fondului, având puțința și interesul precum și condițiunile date prin măsurile sus arătate a decimării efectivelor de cerbi și urmările lor, prin care s'a produs în cele din urmă starea actuală.

Cum am constatat, că s'au tot scos cerbi capitali prin vânările din an în an, aplicându-se astfel selecțiunea negativă în efectivul vânatului, în același raport au rămas păstrați cerbii cu calitățile mediocre și cei regresiv degradați. Așa s'a produs deci prin intervenția omului această starea anormală, nenaturală în efectivul cerbilor. În consecință urmează, că tot prin intervenția omului se poate restabili starea naturală, dacă materialul bun dat prin fondul ereditar nu este epuizat, ci păstrat. Această ultimă condițiune este dată, chiar dacă ar fi epuizat materialul total al taurilor bine sau foarte bine dotați, prin faptul, că este păstrat potențialul bun inerent ciutelor, și ele purtătoare ale acelor dotări bune sau rele, întrucât nu numai taurii, ci în aceeași măsură transmit urmașilor și ciutele caracterele bune (precum și rele). Aceasta trebuie de reținut cu atât mai mult întrucât ciutele nu au fost selecționate negativ. Căci și ciutele sunt supuse acelorași legi ale naturii, fiind și la ele activi aceiași hormoni și aceiași cromosomi (purătorii caracterelor ereditare). În acest înțeles trebuie de reținut, că puțința de *desvoltare a calităților superioare nu este dispărută din efectivele de cerbi din pădurile Fondului*, ci numai înabușită ca și acoperită prin prevalența călităților nevaloroase, cel puțin cu privire și la majoritatea ciutelor.

Din acest punct de vedere urmează trebuința de a se aplica *cultivarea* cerbului, în vederea sporirii calităților bune (spre deosebire de cultura lui, care nu este decât o simplă crescătorie în vederea sporirii numerice a cantității efectivului). Prin cultivare este a se înțelege aplicarea unui șir întreg de măsuri, dintre care cea mai efectivă este selecționarea cu pușca, selecțiune pozitivă, prin care se elimină prin împușcare din efectivul cerbilor indivizii cei cu caracterele pronunțat inferioare și mai ales nedorite, împiedecându-se prin aceasta efectuarea fecundării ciutelor prin tauri degradați și deci transmiterea caracterelor rele prin ereditate asupra indivizilor moștenitori. Acele caractere rele păstrate la cerbii

degradați (regresivi) cu oarecare tenacitate (coarnele regresive) se manifestă în înțelesul regulei creditare (descoperite de Mendel) ca dominante la cerbii regresivi precum sunt la cerbii cu coarnele capitale dominante caracterele bune, iar cele rele rămân înăbușite, fiind recesive. Regula însăși se prezintă în 3 variante privind împreunarea caracterelor (dominante sau recesive) dela ciută și taur prin actul fecundării: 1. Cele două caractere sunt dominante la ambii părinți (animalul = homozygot pentru caracterul respectiv). 2. Unul dintre acele caractere este dominant, celalt recesiv (animalul = heterozygot). 3. Caracterele sunt recesive (animalul = homozygot pentru caracterul recisiv). La homozygoți se transmite același caracter (dominant sau recisiv) asupra urmașului. La heterozygoți transmit $\frac{1}{2}$ din celulele sexuale caracterele dorite, iar $\frac{1}{2}$ cele nedorite. La împerecherea indivizilor heterozygoți vor fi $\frac{1}{4}$ a fiilor (fiicelor) homozygoți pentru caracterul bun, $\frac{2}{4}$ heterozygoți și $\frac{1}{4}$ homozygoți pentru caracterul rău (coarnele nedorite). În cazul recesivilor rezultă tot $\frac{1}{4}$ homozygoți, $\frac{2}{4}$ heterozygoți și $\frac{1}{4}$ homozygoți pentru calitatea inversă. Selecționându-se cu pușca prin eliminarea taurilor nedoriți, raportul arătat s'ar schimba repede în favorul dispozițiunii bune; la cerbi prin dezvoltarea de coarne bune cu caracter dominant, iar la ciute cu dispozițiunea de a produce urmași cu aceste caractere. Dar și ciutele cu predispozițiuni inferioare trebuiesc eliminate prin împușcare cum sunt cele bătrâne și sterpe, bolnăvicioase sau cu alte semne de degradare *bine pronunțate*, cele din efectivele foarte degradate, precum și vițeei slabi, mai ales din cei gemeni. Tot așa sunt de înlăturat și ciutele întrate târziu în călduri (întârziate), care vor naște târziu vițeei, deci fără viitor.

În ce privește eliminarea sau înlăturarea cerbilor degradați prin împușcare, aceștia trebuiesc bine recunoscuți dela distanță, lucru care nu este de loc ușor și cere atât cunoștințe teoretice cât și exercițiu în aprecierea facultăților vânatului. Pentru constatarea cerbilor degradați a se compara cele expuse în «Carpații» Nr. 5, 1942, pg. 152—153. Măsurile de acest fel sunt în aplicare în Germania chiar în vederea refacerii cerbului. Aplicarea acestor măsuri poate că este în mare parte unul din motivele năvalei, care o dau vânătorii din Germania asupra cerbului din Carpații noștri, motiv nutrit și prin reputațiunea din trecut, cât și prin aprecierea trofeelor românești la expozițiunile internaționale de vână-

toare. Acele măsuri ar fi bine a se lua și la noi mai ales în Bucovina creatoare și în alte direcții, atât de bântuită în ultimele decenii de cele mai diferite nenorociri. Dar aceasta totuși nu exclude de a se vâna (unde este cazul) și unii cerbi capitali când au trecut peste apogeul vârstei. Lucrul *principal este însă scoaterea* numărului mare al *degradațiilor* (oricât de dureroasă ar părea măsura), dar aceasta nu în mase și nici nu cu furie, ci în chip înțelept și liniștit, încet, succesiv și treptat, așa ca efectivele să nu fie *deranjate simțitor* în proporționalitatea sexelor și cea cu spațiul vital (biotopul). De altfel ar fi bine a se aplica în genere *cultivarea rațională*, avându-se în vedere ocrotirea, sporirea numărului relativ al cerbilor capitali, grija pentru nutrire corespunzătoare (naturală), liniștea în spațiul vital, protecția, colonizarea, îngrijirea, selecționarea pieselor concurente la nutriment, reglementarea intereselor vânătoarei și silviculturii, colaborarea silvicilor cu agricultorii și autoritățile. Dar dintre toate se recomandă *supravegherea și mai ales patrularea regulată* a terenurilor de cerbi, prin care se împiedecă cel mai bine apariția braconierilor și a răpitoarelor violente, se ține evidența asupra vânatului și pentru fixarea statisticei drept bază de acțiune în toate întreprinderile vânătoarei raționale. Așa se prezintă *programa de refacere a vânatului mare* la înălțimea potențialului natural al lui. Trebuie numai de avut curajul de a o pune în aplicare amăsurată.

Aplicarea acestor directive în pădurile Fondului se recomandă, după vederile mele, cu atât mai mult întrucât *potențialul cerbilor este bun* și dă cea mai bună speranță în vederea ridicării vânatului la acea înălțime faimoasă care a făcut altă dată atât de cunoscut și apreciat «Fondul Bisericesc ort. român din Bucovina», și care încă nu este uitat.
